

УДК 657. 422

ОСОБЛИВОСТІ ВНУТРІШНЬОГОСПОДАРСЬКОГО КОНТРОЛЮ МАТЕРІАЛЬНИХ ЗАПАСІВ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

БАГРІЙ К.Л.,**старший викладач кафедри обліку і аудиту Чернівецького торговельно-економічного інституту КНТЕУ**

У статті досліджуються особливості та важливість проведення ефективного внутрішньогосподарського контролю матеріальних запасів суб'єктів господарювання в сучасних умовах.

В статье исследуются особенности и важность проведения эффективного внутрихозяйственного контроля материальных запасов субъектов хозяйствования в современных условиях.

The article studies the characteristics and importance of effective internal control of inventories of businesses nowadays.

Постановка проблеми. Внутрішньогосподарський (внутрішній) контроль являє собою систему безупинного спостереження за ефективністю використання майна підприємства, законністю і доцільністю господарських операцій і процесів, збереженістю грошових коштів і матеріальних цінностей. У той же час внутрішньогосподарський контроль є складовою частиною ринкового механізму, одним із прийомів перевірки виконання прийнятих рішень, найважливішою функцією управління економікою. Нажаль для вітчизняних суб'єктів господарювання за сучасних кризових умов постає проблема ефективного проведення внутрішнього контролю матеріальних запасів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання внутрішньогосподарського контролю матеріальних запасів є досить дискусійним у сучасній економічній літературі та наукових виданнях. Українські науковці зробили суттєвий внесок у розвиток даного напрямку, серед них: М. Білуха, С. Голов, С. Іваніна, Т. Кришталева, С. Ковтун, М. Кузик, В. Лень, Д. Марченко, Л. Нападовська, О. Самойленко, Л. Слюсарчук, Н. Ткаченко, Г. Яровенко, та інші.

Одним із джерел покращення фінансових результатів діяльності підприємства є раціональне використання матеріальних ресурсів та зниження рівня загальновиробничих витрат. Тому метою даної статті є дослідження проблем внутрішньогосподарського контролю за матеріальними запасами у сучасних умовах господарювання.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми, формулювання цілей статті та виклад основного матеріалу. Матеріальні запаси, які в процесі господарської і виробничої діяльності здійснюють певний кругообіг, починаючи з їх надходження і використання під час виробництва продукції та закінчуючи її реалізацією і грошовим обігом, займають на підприємствах значне місце. Розрізняють три види матеріальних запасів: виробничі запаси; незавершене виробництво і малоцінні швидкозношувані предмети [1, с. 32].

Для забезпечення матеріальних запасів у вигляді сировини, матеріалів, палива тощо важливе значення має ефективне використання коштів у системі матеріально-технічного постачання і придбання сировини, матеріалів та інших матеріальних ресурсів. У системі збереження та ефективного використання матеріальних активів важливе значення має внутрішньогосподарський контроль.

В умовах ринкової економіки функції управління матеріальними активами тісно пов'язані з системою внутрішньогосподарського контролю за їх збереженням і використанням. Ця система контролю постійного спостереження за надходженням, зберіганням і ефективним використанням матеріальних активів створює його окрему галузь, тобто постійно діючий попередній і поточний внутрішньогосподарський (внутрішній) контроль.

Винятково важливе значення має внутрішньогосподарський контроль на об'єктах (складах, цехах, дільницях), де зосереджується і використовується величезна кількість матеріальних цінностей (сировини, матеріалів тощо). Такий контроль здійснюється безпосередньо на підприємстві в процесі здійснення операцій надходження, зберігання і використання цінностей, що забезпечує оперативність контролю, а це в свою чергу створює можливість своєчасно вникати в сутність цих операцій, оперативно і своєчасно виявляти недоліки в процесі надходження, використання і зберігання запасів.

Своєчасний і всебічний контроль сприяє збереженню та ефективному використанню матеріальних цінностей. Він дає змогу не тільки вчасно виявити недоліки в системі обліку матеріальних запасів та їх використанні, але й допомагає виявити невикористані резерви в системі здійснення нормування і використання матеріальних цінностей. Він є найбільш системним, оперативним і дійовим, забезпечує постійно діючу функцію перевірки збереження матеріальних запасів та їх ефективного використання. Поряд з цим, ґрунтуючись на системі первинного документального забезпечення та даних аналітичного бухгалтерського обліку, оперативний контроль забезпечує систематичну перевірку всіх операцій і процесів, пов'язаних із надходженням і витрачанням сировини, матеріалів і інших матеріальних запасів.

Внутрішньогосподарському контролю властиві такі методичні прийоми, як органолептичні, розрахунково-аналітичні та документальні методичні прийоми контролю. Ця система методичних прийомів контролю конкретизується процедурами перевірки, пов'язаними з інвентаризацією матеріальних цінностей, контрольними замірами і контрольними запусками використання матеріалів на виробництво, суцільним і вибірковою спостереженням та службовим розслідуванням. У системі розрахунково-аналітичних методичних прийомів контролю важливе значення має аналіз ефективності використання матеріальних цінностей, статистичні розрахунки і групування та економіко-математичні методи контролю (обґрунтованість договірної системи на постачання матеріальних цінностей, оптимізація маршрутів їх перевезень, визначення купівельної вартості) [2, с. 52].

Внутрішньогосподарський контроль в умовах функціонування автоматизованої системи обробки інформації організовується в інтересах підприємства та з метою допомогти йому ефективно виконувати свої функції. Внутрішній контроль передбачає перевірку додержання умов законодавчих і нормативних актів за здійсненими господарськими операціями та оцінку економічності й ефективності операцій, проведених на підприємстві.

Він охоплює такі основні напрямки: контроль політики і методу управління підприємством, організаційної структури підприємства, реальності, повноти, розташування, точності, класифікації облікових даних; перевірку рівня досягнення програмних цілей підприємства; перевірку правильності формування кореспонденції рахунку по господарських операціях зіставленням усіх операцій з довідником відповідності бухгалтерських проведень; перевірку відповідності даних інвентаризації фактичним даним вибірковою імітацією процесу інвентаризації і звірянням її результатів з фактичними даними; перевірку підсумкових даних установленим взаємозв'язкам між ними і здобуттям необхідної інформації про відхилення; виявлення відхилень від установлених нормативних даних звірянням фактичних витрат на виробництво з нормативно-довідковою інформацією; виявлення причин і винуватців відхилень на основі бази знань; підтвердження вірогідності інформації, що міститься в бухгалтерській звітності; оцінку діяльності підприємства; моделювання облікового процесу з метою одержання необхідної інформації для управління підприємством; імітацію облікових даних для планування і прогнозування фінансово-господарської діяльності підприємства.

Особливе значення має внутрішньогосподарський контроль на підприємствах, де зосереджується велика маса цінностей. Він здійснюється безпосередньо на підприємстві відповідними службами, що дає можливість своєчасно виявити недоліки при здійсненні операцій, вжити певних заходів щодо їх усунення [3, с. 128].

У важкому, занедбаному стані перебуває внутрішньогосподарський контроль на підприємствах усіх форм власності. Передусім це стосується державних підприємств, де спостерігається дублювання і паралелізм у діяльності економічних і технічних служб при здійсненні внутрішньогосподарського контролю. Для того щоб позбавитись недоліків і добитись ефективної діяльності внутрішньогосподарського контролю, на кожному підприємстві необхідно

чітко визначити об'єкти і суб'єкти контролю, методичні прийоми стосовно кожної контрольованої ділянки та закріпити це в методичних вказівках (рекомендаціях, інструкціях), затверджених керівником підприємства.

Для забезпечення збереження майна, своєчасного попередження нестач, розтрат і непродуктивних втрат потрібно, насамперед, забезпечити ефективність контролю. Функції ці повинні здійснювати керівники і фахівці структурних підрозділів підприємств, працівники бухгалтерій при виконанні своїх функціональних обов'язків. Одним із недоліків практики здійснення такого контролю є те, що методичні прийоми його практично не розроблені. Як результат внутрішньогосподарський контроль проводиться інтуїтивно та згідно досвіду фахівців, що здійснюють контрольні функції на власний розсуд, адже практично відсутні необхідні методичні вказівки щодо здійснення контролю. У зв'язку з цим питання контролю взагалі упускаються, його проводять (формально) лише після здійснення операцій, як правило, у період подання документів до бухгалтерії.

Однією з проблем подальшого удосконалення внутрішньогосподарського контролю з метою підвищення ефективності його функцій є використання на робочих місцях комп'ютерної техніки. Дані, отримані за допомогою комп'ютерів, оперативно і швидко можуть дати керівникам і спеціалістам цих підприємств, а також фахівцям їх структурних підрозділів необхідну інформацію щодо тих або інших об'єктів. У системі внутрішньогосподарського контролю формується внутрішня інформація про діяльність підприємства для конкретних потреб управління (удосконалення виробництва, зменшення витрат тощо). Слід зазначити, що дані внутрішньогосподарського контролю становлять комерційну таємницю і не підлягають розголошенню, оскільки вони відображають стратегію й тактику підприємства в його конкурентній боротьбі.

На основі вище викладеного матеріалу можна стверджувати, що здійснення внутрішнього контролю матеріальних запасів є важливою ланкою в системі управління підприємством. Від ефективності проведення контролю залежить ефективність діяльності підприємства та його підрозділів за надходженням і збереженням матеріальних запасів, доцільності і обґрунтованості матеріальних затрат та використання сировини і матеріалів на об'єктах в процесі виробництва. Можна говорити про те, що здійснення внутрішнього контролю матеріальних запасів сприяє:

- встановленню обґрунтованої виробничої програми нормативних завдань по зберіганню та витрачанню матеріальних запасів;
- підтримці розмірів матеріальних запасів на такому рівні, щоб забезпечувати безперервне виробництво;
- виявленні внутрішніх резервів підвищення ефективності використання матеріальних запасів;
- вивченні економічних особливостей функціонування і розвитку того чи іншого підрозділу;
- широкому залученню до вивчення економічної ситуації керівників усіх структурних підрозділів підприємства;
- дослідженню роботи по використанню матеріальних запасів окремих структурних підрозділів підприємства, виявленню найкращих з них та розповсюдження їх досвіду;
- удосконаленню управління матеріальними запасами структурними підрозділами підприємства.

Незважаючи на те, що в напрямку підвищення ефективності внутрішньогосподарського контролю ведеться значна робота, проте залишаються проблеми, які свідчать, що аспекти внутрішньогосподарського контролю матеріальних запасів на підприємствах вивчені і розкриті недостатньо та потребують подальшого поглиблення і доповнення.

Висновки. Отже, внутрішньогосподарський контроль – це особлива функція управління, направлена на систематичну і суцільну перевірку контрольованого об'єкта особами, які представляють інтереси даного підприємства. Належна система внутрішньогосподарського контролю матеріальних запасів, яку формує власник або керівництво підприємства, дозволяє своєчасно виявити широке розмаїття проблем, які виникають та розробити механізм їх

вирішення підприємством. Формування такої системи внутрішнього контролю матеріальних запасів як складового елементу системи управління підприємства передбачає урахування факторів, складу і структури основних джерел опору, врахування передового досвіду організації системи контролю. Неefективна система внутрішньогосподарського контролю матеріальних запасів чітко відображає пасивний механізм розв'язання і практичного врахування проблем та інтересів, які нерідко супроводжуються втратою підприємством конкурентних переваг на ринку. Це зумовлюється тим, що неefективна система внутрішнього контролю не спонукає до системних і якісних змін в управлінні підприємством.

Література

1. Дікань Л.В. Внутрішній контроль : [підручник] / Л. В. Дікань, Н. В. Шульга. – Х.: ХНЕУ, 2005. – 60 с.
2. Корінько М.Д. Внутрішній контроль господарської діяльності підприємства: [навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів] / М.Д. Корінько. – Фастів: Поліфаст, 2006. – 440 с.
3. Нападівська Л.В. Внутрішньогосподарський контроль у ринковій економіці [підручник] / Л.В. Нападівська. – Дніпропетровськ: Наука і освіта, 2004. – 223 с.

УДК 336.131

СТРУКТУРНИЙ АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ФАКТОРІВ РОЗВИТКУ МІСТА НА ОСНОВІ ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНИХ МЕТОДІВ

БАЛАЦЬКИЙ Є.О.,

**к. е. н., доцент кафедри теоретичної
та прикладної економіки ДВНЗ**

**“Українська академія банківської
справи Національного банку України”**

Проаналізовано закономірності соціально-економічного розвитку міста. Розроблено загальний підхід до побудови моделі соціально-економічного розвитку міста за допомогою моделювання структурними рівняннями. На етапі формування моделі були визначені причинні взаємозв'язки між її компонентами. Обґрунтовано доцільність застосування структурного моделювання у дослідженні рівня соціально-економічного розвитку, дохідної та витратної частин бюджету як компонентів побудованої моделі.

Проанализированы закономерности социально-экономического развития города. Разработан общий подход к построению модели социально-экономического развития города с помощью моделирования структурными уравнениями. На этапе формирования модели были определены причинные взаимосвязи между её компонентами. Обоснована целесообразность использования структурного моделирования в исследовании уровня социально-экономического развития, доходной и затратной частей бюджета как компонентов построенной модели.

The article analyzed the patterns of socio-economic development. The general approach is designed to build a model of socio-economic development through structural equations modeling. At the stage of the model were identified causal relationships between its components. The feasibility of application of structural modeling grounded in research-level socio-economic development, budget revenues and expenditures as components of the model.